

Verslag studiemiddag schrijven in de vakken | 6 juni 2018
Landelijk Netwerk Taal

Opening | Monica Koster

Monica opende de middag met een aantal mededelingen. Ze vertelde onder andere dat het ontwikkelteam Nederlands de grote opdrachten op het leergebied heeft geformuleerd. De producten van het ontwikkelteam Nederlands zullen onze onderwijspraktijk gaan raken. Iedereen wordt uitgenodigd feedback te geven. [Lees meer](#)

Iedereen kan leren schrijven | Suzanne van Norden

"Ik heb heel vaak mogen ervaren dat leerlingen die eerst nauwelijks tot schrijven kwamen toch binnen een paar lessen in staat bleken te zijn om een tekst te schrijven", met deze uitspraak begon Suzanne van Norden haar pleidooi over schrijven in de vakken. Ze stelde dat aandacht voor de inhoud van teksten even belangrijk is als de aandacht voor de aanpak van schrijven. In het onderwijs worden deze twee vaak gescheiden: de inhoud zit in de zaakvakken en het schrijven zit in de taalmethode. Dat is jammer: door kinderen te laten schrijven in de vakken zie je hoeveel een kind heeft geleerd over bijvoorbeeld een vulkaanuitbarsting en hoe goed een kind geleerd heeft om dat op papier te zetten. Suzanne formuleerde een paar uitgangspunten:

- Het analyseren van een voorbeeldtekst kan heel ondersteunend zijn. Zet daarom voorbeeldteksten in: voor de inhoud en om te bekijken 'hoe heeft de schrijver dit gedaan?'
- Kinderen weten niet wat een tekst goed maakt. Make the implicit explicit! De genres die Suzanne heeft uitgewerkt in haar boek geven daar handvatten voor.

Ook gaf ze ook enkele didactische bouwstenen mee die je kunt inzetten:

1. Oriëntatie op de inhoud
2. Taalrondes als startactiviteit in de groep
3. Heldere schrijfoopdrachten voor kleine schrijfoopdrachten
4. Voorbeeldteksten inzetten bij de instructie
5. Samen schrijven als instructie (met z'n allen op het bord)
6. Structuurschema's interactief inzetten
7. Individueel, in tweetallen of groepjes schrijven
8. Tussentijdse tekstbespreking op focus
9. Procesbespreking

Vaart, plezier en focus!

Interactie!

Suzanne besloot haar lezing door te benadrukken dat het gevoel 'hee ik kan dit!' zo belangrijk is voor kinderen. Ondersteun kinderen daarbij! En focus dan wel op de inhoud.

- Download [de presentatie](#) van Suzanne

U begrijpt toch wel wat ik bedoel? Het belang van aandacht voor schrijfvaardigheid in de vakken | Jannet van Drie

The desire to write grows with writing – Erasmus

Jannet van Drie gaf ons het theoretische kader waarin de presentatie van Suzanne past. Ze vertelde dat er drie manieren zijn om aandacht te besteden aan het schrijfonderwijs:

- Schrijven als doel in zichzelf (learning to write)
- Schrijven als middel voor het leren van vakinhoud (writing to learn)
- Schrijven als voertuig om kennis en vaardigheden te tonen (writing to display knowledge)

Waarom is schrijven zinvol voor de vakken, voor de kennisontwikkeling in de vakken? To write is to learn (Emig, 1977), vertelt Jannet. Als je schrijft in een zaakvakles ben je bezig met de volgende aspecten:

- Het herhalen van inhoud
- Het uitbreiden van inhoud
- Het organiseren van inhoud
- Het bewustworden van: wat weet ik al wel/niet

Jannet liet ons zien dat uit onderzoek blijkt dat 'writing to learn' leidt tot positieve (maar kleine) effecten op schoolprestaties. Deze effecten worden versterkt door meer tijd te besteden aan schrijven en door reflectie op het leerproces. Maar: de effecten worden wel belemmerd door lange schrijftaken. Het is daarom beter leerlingen korte en kleinere schrijfp opdrachten te geven.

Ook Jannet stelt dat het belangrijk is leerlingen te begeleiden bij het schrijven in de vakken en expliciet te maken waar een goede tekst aan voldoet. Hoe schrijf je een verklaring bij economie of bij natuurkunde? Daar gaat het ook om vakspecifieke kenmerken. Wat zijn goede instructiemethoden? Jannet noemt vijf ontwerpprincipes:

1. Geef strategie-instructie > zie bijvoorbeeld het [materiaal van Tekster!](#)
2. Werk met voorbeeldteksten
3. Organiseer pre-writing activiteiten (gebruik schrijfkaders)
4. Geef ruimte voor interactie > zie bijvoorbeeld het materiaal van [Peer Reponse](#)
5. Zorg voor authentieke taken

Jannet besloot haar lezing door te stellen dat ruimte voor (leren) schrijven in de vakken leidt tot beter beheersing van de vakinhoud, tot meer aandacht voor diverse tekstgenres (waaronder informatieve teksten) en tot tijdwinst door de verbinding van schrijven en vakinhoud.

- Download [de presentatie](#) van Jannet van Drie
- Download [het boekje Genrespecifiek schrijven Genrespecifiek schrijven in de mens- en maatschappijvakken - 9 lesontwerpen onderzocht](#) . Auteurs Jannet van Drie, Talita Groenendijk, Martine Braaksma en Tanja Janssen
- Bekijk de materialen van het project [Het project Bevorderen van genrespecifieke teksten schrijven in de mens- en maatschappijvakken](#)

Pitches van leraren over uitgevoerde activiteiten

Dieuwke de Vries – groep 4 – OGO onderwijs

Dieuwke liet de stappen zien van een tekst schrijven over dieren. Binnen het thema dieren beschrijven leerlingen een dier aan de hand van uiterlijke kenmerken. *Rara wat is dat?*

- De leerkracht laat eerst dieren opnoemen: “Noem eens een dier dat je weleens gezien hebt.”
- Vervolgens laat ze met een eigen ervaring zien hoe je een dier beschrijft. Ze beschrijft eerst zelf ‘mijn konijn’ en vraagt aan de kinderen: Wat denk je dat het was?
- Ze stelt gerichte vragen: Wie heeft er weleens een dier gezien met vier poten? Vinnen? Snavel? Lange staart? Groot, klein, enzovoort.
- Een lijstje maken van de genoemde dieren en daaruit een dier kiezen.
- De kinderen beschrijven in duo’s enkele keren het dier en raden welk dier het is. De beschrijving wordt steeds verder aangescherpt tot deze voldoende is om het dier te raden.
- Daarna gaan de leerlingen teksten schrijven.
- Reviseren: nog beter beschrijven welk dier het is, bv door meer uiterlijke kenmerken.

Elsbeth Kemme – groep 7 – De Achthoek

Elsbeth liet zien hoe kinderen aan de slag gingen met ‘uitvindingen’ binnen het thema techniek. Leerlingen vonden het fijn om op deze manier de informatie in de tekst te verwerken.

- Instructie: Kies een uitvinding en doe daar onderzoek naar. Bv wie heeft het uitgevonden, hoe zit de uitvinding in elkaar, wat kun je ermee doen. Omschrijf dit en maak een tijdlijn van je uitvinding.
- In tweetallen informatie zoeken.
- Historische tekst laten schrijven.
- Bron *De oma van mijn oma van mijn oma*. Samen de tekst ‘hoe de vork werd uitgevonden’ bekeken en gemodeld: hoe was de situatie ervoor? Wat was de aanleiding om de vork te introduceren? Beschrijf het probleem.
- Via het schema een historische tekst schrijven.

Marleen Laan – groep 7 – thematisch onderwijs

Het is belangrijk om in de genres te werken, vindt Marleen. De school bekijkt per thema welk genre ingezet kan worden. Welke kenmerken zijn belangrijk bij een betoog? Kinderen kunnen dat makkelijker onthouden. Een voorwaarde is om als leraar ook de kenmerken van het genre te kennen!

- *Nederland oh Nederland* – historische biografie, met een tekst over Wilhelmina.
- Vervolgens: rijtjes maken (Welke mensen zijn belangrijk geweest in de geschiedenis?)
- Biografieën bekeken, bv. Annie MG Schmidt.
- Kenmerken inventariseren, zelf informatie zoeken over historische personen.
- Hierna de eerste versie schrijven.
- Reviseren met hun partner. Eerst bekijken op inhoud: klopt het, is het chronologisch, heb je goede kopjes bedacht? Daarna pas op spelling etc.

Mira Swaans – groep 7 – thematisch onderwijs / IPC curriculum

De kinderen werkten aan het thema De actieve planeet. De school heeft een jaar veel geoefend met ervaringsteksten. De kinderen schreven een tekst over vulkanen in het genre ‘een feitelijk verslag’.

- Veel input vooraf: lessen over vulkanen, Nieuwsbegriptekst lezen, filmpje Pompeï bekijken.
- Vervolgens een taalronde over vulkanen en hierin veel aan elkaar laten vertellen.
- Succescriteria opstellen voor deze tekst (een feitelijk verslag)
 - Minimaal drie aardrijkskundige termen.
 - Chronologische volgorde: hoe vind je dat terug in je tekst? (bepaalde woorden)
 - Kijk of er een inleiding - middenstuk - slot in zit.
- Tekst van een leerling op het bord als voorbeeldtekst, en met behulp van de succescriteria de tekst samen bekeken. Er zijn elementen in de tekst die goed zijn, maar ook elementen die anders kunnen. Een tekst is nooit af.
- Bundel maken van de leerlingteksten, zodat de teksten ook gelezen worden!

Patty Roos – groep 6 – thematisch

De school koppelt opdrachten zo veel mogelijk aan de thema’s, die 6-8 weken duren. Bij het thema ‘middeleeuwen’ schreven leerlingen een informatieve tekst voor klasgenoten.

- Eerst een serie over middeleeuwen bekeken en besproken: wie leefden er allemaal?
- De leerlingen onderzochten met elkaar allerlei onderwerpen (naar eigen keuze).
- De leraar moet vooral veel bronnen bieden. Leerlingen zochten in tweetallen in de bronnen. De leraar laat post-its op 2-3 plekken plakken, die de kinderen gekopieerd willen hebben. Zo krijgt elk duo een studiepakketje op maat. In de gekopieerde teksten kunnen ze onderstrepen, moeilijke woorden markeren e.d. Ze worden expert in hun eigen onderwerp.
- Eerst over het onderwerp vertellen: als je er goed over kunt vertellen, kun je het ook opschrijven.
- Het kan ook waardevol zijn over het onderwerp te tekenen. Een tekening is ondersteunend, je gaat gericht kijken en gericht vragen stellen aan jezelf. Wat teken ik dan precies?
- Het eindproduct is eigenlijk een derde versie. De eerste versie is vaak een geraamte waarin ze de structuur kunnen zien. De leerkracht geeft op momenten waar dat past mini-lesjes over verschillende onderdelen, bv wat is een inleidende zin?
- Kinderen hebben bij dit proces begeleiding nodig, ze moeten de tools krijgen. Het is ook wenselijk dat kinderen iets te kiezen hebben.

Petra de Lint – groep 8 - regulier

Petra liet de kinderen een onderzoek uitvoeren naar de kwaliteit van keukenrollen uit. Het doel was vooral leren omgaan met informatie: Wat is betrouwbare informatie? Kunnen we dit objectief meten of niet? De leerlingen hebben zelf bedacht hoe ze de keukenrol gingen onderzoeken. Alle gegevens zijn gebundeld in een boekje.

- De kinderen hebben de keukenrollen onderzocht en een onderzoeksverslag geschreven. De analyse van de gegevens hebben ze met elkaar besproken.
- Inleiding schrijven: wat hebben we onderzocht en met welk doel? Daarna per criterium (een kopje): wat waren de bevindingen? En een slotalinea: alle criteria bekeken en wat is dan de slotconclusie.
- De kinderen konden ook samenwerken aan de teksten.

- Idealiter worden de teksten besproken in de groep. Leerlingen vinden dat prettig. Dit moet op een positieve manier gebeuren, waarbij kinderen tips krijgen hoe je de tekst kunt verbeteren.
- Weerstand tegen schrijven is al weg doordat ze zo in het onderzoek zitten. Eerst mondeling met z'n allen en daarna schriftelijk zelf, dat helpt. Ze hebben leren omgaan met informatie: beoordelen, redeneren, ideeën verwoorden, opschrijven.

Petra geeft tot slot een tip voor schrijven in de vakken: het is belangrijk om kinderen te leren hoe ze iets moeten schrijven. Een checklistje is niet voldoende. Bereid ze goed voor: verdiepen in de inhoud, tekstvoorbeelden laten zien, praten met elkaar, zelf voordoen hoe je schrijft (modellen). Kwaliteit boven kwantiteit benadrukken ('juf hoe lang moet het zijn?' liever vijf goede zinnen dan een halve pagina met een onsaamhangend verhaal). En laat kinderen vooral samenwerken! Juist ook bij het schrijven.

Discussie

- Choose your battles; niet alles kan perfect zijn. Het gaat steeds om het kiezen van de focus: een inhoudelijke focus en een focus(aspect) van de tekst.
- Werk met verschillende versies: in de eerste versie staat vaak de inhoud centraal en in de tweede versie kan de focus meer liggen op de structuur.
- Heb je een leerlijn in gedachten? Je moet wel oog houden voor de doelen.
- Schrijfp opdrachten kunnen ook voortkomen uit de zaakvakken (als je bijvoorbeeld met een taalmethode werkt). Je kunt ook schuiven met blokken uit je taalmethode. Bijvoorbeeld: in IPC 'de Missie naar Mars', en in de taalmethode staat 'een brief leren schrijven'. Dat kun je koppelen: een brief schrijven naar André Kuipers.
- Hoe houd je rekening met de verschillen tussen leerlingen? In de keuze van de onderwerpen kan dat aangebracht zijn. Niveauverschillen zijn er toch in je groep. "Sommige leerlingen vinden specifiek schrijven heel lastig. Dan hielp ik hem steeds een zinnetje verder. Dan liet ik hem eerst vertellen. Iedereen schrijft zijn eigen tekst, op basis van zijn eigen onderzoeksvragen. Daar zie je het niveauverschil wel in. Minilesjes kun je geven aan de leerlingen die dat nodig hebben."
- Structuurschema's: visueel maken van genrestucturen. Mindmap meer gericht op brainstorm inhoud.
- Hoe is de leerlijn opgebouwd? Via genres en kenmerken van genres.
- Conceptualiserende functie: waar zitten de andere functies van schrijven? Door in genres te wisselen, (bv ook betogende teksten) komt alles aan de orde. Drie teksten per thema: ervaringstekst, genres.
- Deze manier van schrijven kan ook zonder thematisch werken. Je moet wel durven om te schuiven, om los te laten. Je moet je rooster aanpassen. Je hebt meerdere lessen nodig voor een goede tekst. Bespreek dat in je team. Schrap schrijflessen uit je taalmethode. Er wordt ook al veel geschreven bij de zaakvakken alleen wordt dat vaak niet als schrijftaak gezien. Ook die schrijftaak kun je uitbreiden.
- Laat kinderen in duo's werken.